

УДК 27-788-055.2:37.013 (477.83) «1920/1939»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208811>

Юрій СТЕЦИК,
orcid.org/0000-0003-1795-687X
доктор історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) stetsyk_u_o@ukr.net

Микола ГАЛІВ,
orcid.org/0000-0001-7068-3124
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) halivm@yahoo.com

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНИХ ЗАКЛАДІВ СЕСТЕР ВАСИЛІЯНОК У ДРОГОБИЧІ (1920–1939 РР.)

Обґрунтовано актуальність дослідження виховної та освітньої діяльності сестер василіянок. Подано загальний огляд праць з історії Чину сестер василіянок та вивчення їхньої педагогічної праці у Дрогобичі. Окреслено джерельну базу дослідження (фінансові звіти настоятелів). Визначено час та фундатора обителі. Окреслено основні джерела прибутків (оплата за навчання, пожертви, ручна праця) та видатків (оплата вчителям, утримання школи та обителі) монастирської скарбниці. Подано огляд листування ігумень монастиря із церковними та державними інституціями з приводу вирішення фінансових питань. Проаналізовано діяльність сиротинця: матеріальне забезпечення, чисельність дітей, напрями опіки. Визначено виховні функції інституту для дівчат. З'ясовано матеріальні можливості інституту щодо забезпечення кількості помешкань для учениць. Встановлено, що впродовж 1920–1939 рр. сестри василіянки в Дрогобичі розгорнули активну виховну та освітню діяльність. Завдяки проведенню реформи жіночої гілки василіянського чернецтва (кінець XIX – початок XX ст.) було сформовано нове покоління черниць, які своєю відданою працею служили для потреб збереження та розвитку української культури та освіти. Українські приватні навчальні заклади сестер василіянок у Дрогобичі охоплювали різні ділянки тогочасної освітньої системи: народна школа та учительська семінарія. Християнське виховання молоді провадилося у сиротинці (захисті) та інституті (конвікті) для дівчат. Завдяки поєднанню навчання та виховання формувалася особистість (інтелектуальна жінка), яка була здатна реагувати на виклики часу: збереження української мови, літератури та історії у приватних народних школах. Завдяки набутим ремісничим навичкам (кравецтва, крою, вишивання) дівчата-сироти у подальшому своєму дорослому житті могли самостійно заробляти на власне утримання.

Ключові слова: сиротинець, інститут, інтернат, конвікт.

Yuriy STETSYK,
orcid.org/0000-0003-1795-687X
Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department History of Ukraine
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) stetsyk_u_o@ukr.net

Mykola HALIV,
orcid.org/0000-0001-7068-3124
Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the History of Ukraine Department
of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) halivm@yahoo.com

MATERIAL PROVISION OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE BASILIAN SISTERS IN DROHOBYCH (1920–1939)

The relevance of the study of the educational and learning activities of the Basilian sisters is substantiated. A general overview of the works on the history of the Order of the Basilian sisters and the study of their pedagogical work in Drohobych are given. The source base of the study (financial reports of the superiors) is outlined. The time and sponsor

of the monastery have been determined. The main sources of income and expenditure of the monastery treasury are outlined. An overview of correspondence of the superiors of the monastery with church and state institutions concerning the financial issues is given. The activity of the orphanage was analyzed: material provision, number of children, areas of care. The educational functions of the institute for girls have been identified. The material resources of the institute for providing accommodation for students have been clarified. It is established that during 1920–1939 the Basilian sisters in Drohobych started educational and learning activities. Due to the reform of the women's branch of Basilian monasticism (end of XIX–beginning of XX century), a new generation of nuns was formed, who with their dedicated work served to preserve and develop Ukrainian culture and education. The Ukrainian private educational institutions of the Basilian sisters in Drohobych covered different sections of the educational system at that time: the public school and the teacher's seminary. Christian youth education was conducted in an orphanage (protection) and a girls' institute (convection). Through the combination of education and upbringing, an individual (intellectual woman) was formed who was able to respond to the challenges of time: preserving Ukrainian language, literature and history in private public schools. Thanks to the acquired craft skills (tailoring, embroidery), orphan girls could earn their living independently in their later life.

Key words: orphanage, institute, boarding school, convection.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли спостерігаємо процес відродження та розбудови інституцій богопосвяченого життя, постає необхідність у дослідженні їхнього історичного минулого. До 1939 р. сестри василіянки провадили активну освітню та виховну діяльність, піклуючись про сиріт та християнське виховання дівчат. Проте найбільш вагомий внесок було зроблено у підготовку педагогічних кадрів для народних шкіл з українською мовою навчання. Вважаємо, що це був внесок у збереження національної самоідентичності: мови, звичаїв, традицій, віровизнання, історії та культури. Нині помітна тенденція до заснування приватних загальноосвітніх навчальних та виховних закладів при монастирях та храмах. Сестри василіянки не обмежувалися тільки навчальною працею (народна школа, семінарія), вони займалися християнським вихованням дітей (сиротинець, інститут). Для матеріального утримання обителі та виховних закладів при ній сестри провадили господарську працю.

Аналіз досліджень. У сучасній педагогічній літературі віднаходимо регіональні та краєзнавчі дослідження про виховну та освітню діяльність сестер василіянок (Витвицька, 2017; Турків, 2019). У більшості праць увага звернута на вивчення навчального процесу, педагогічних кадрів та динаміки контингенту учнів (Цьорох, 1964; Добрянський, 1995; Blazejowskyj, 1995). Проте поза увагою дослідників залишилися питання про матеріальне забезпечення виховних інституцій. До наших часів збереглися фінансові звіти настоятелів Дрогобицького монастиря сестер василіянок за 1929–1936 рр., які дають змогу визначити основні джерела фінансування виховних закладів, що діяли при ньому (Archiwum, 6591).

Мета статті – визначення основних джерел прибутків та видатків сестер василіянок Дрогобицької обителі, які спрямовувалися на утримання виховних інституцій.

Виклад основного матеріалу. У 1920 р. товариство «Єпархіальна Поміч», яке належало

духовенству Перемишльської греко-католицької єпархії, запросило до міста Дрогобича сестер василіянок з Яворова для провадження освітньо-виховної діяльності серед дівчат (Цьорох, 1964: 181; Схиматизм, 1924: 90).

На підставі звітів настоятелів обителі до перемишльського владики можемо окреслити основні джерела прибутків та видатків монастирської скарбниці. Серед основних статей прибутків можемо виокремити: оплату дівчат за проживання та виховання в інституті; виплату за навчання та свідоцтва з народної школи; субвенції від світських людей; із квесту; із навчання в учительській семінарії; пожертви на монастир; внесок товариства «Єпархіальна Поміч» на інсталяцію; грошові подяки від світських людей, для яких сестри виконали певну роботу (пошиття одягу, прання, ручну роботу); за направлення церковних риз для храму св. Трійці; субвенцію на утримання дітей-сиріт (захист) від товариства «Єпархіальна Поміч»; субвенції з магістрату м. Дрогобича та повітової ради (Archiwum, 6591: 12).

Однак отриманих прибутків ледь вистачало на покриття досить розлогих видатків, серед яких: оплата світським учителям за педагогічну працю у народній школі та учительській семінарії; видатки на утримання сестер та дітей-сиріт; сплата податків; придбання посуду для їдальні та навчального приладдя для школи і семінарії; оплата за відправлення богослужінь; видатки на прання, прибирання, малювання та ремонт приміщень; придбання вугілля для опалення будинку; видатки на господарські потреби; оплата за поштові послуги; податок за радіо; витрати на подорожі; виплати за господарську роботу; сплата за користування електричним світлом; придбання образів до школи; дорожній податок; придбання книжок для шкільної бібліотеки; зарплата служниці; купівля меблів та матеріалу для виконання ручних робіт; закупівля продуктів харчування (Archiwum, 6591: 13).

Були такі роки, коли коштів не вистачало на покриття всіх необхідних видатків. Для вирі-

шення фінансової ситуації вдавалися до позик у різних інституцій: Народного Дому, Єпархіальної курії у Перемишлі. Також ігумені монастиря зверталися до польської адміністрації про зменшення податків. Так, 18.11.1934 укладено звернення до Міністерства суспільної освіти у Варшаві від згромадження сестер василіянок у Дрогобичі як власника приватної жіночої вчительської семінарії про вирішення заборгованих внесків та виплат до установи забезпечення інтелектуальних працівників у Львові з проханням про утримання від виконавчих кроків. Заборгованість виникла з непередбачуваних та незалежних від керівництва семінарії причин:

1. Господарська криза: місцеве населення, будучи прив'язаним до заробітків у нафтовому промислі, через економічну кризу не може заробити коштів на навчання для своїх дітей, тому учениці сплачують досить малі кошти, а іноді зовсім не платять за навчання.

2. Витрати йшли на облаштування шкільних кабінетів, оскільки цього вимагала шкільна влада, для виконання наукової мети семінарії.

3. Поступова ліквідація учительських семінарій вплинула на погіршення становища семінарії в Дрогобичі: кожного року скорочувалося по одному курсу, а зменшення чисельності учениць призвело до падіння доходів.

4. Заклад не має жодного маєтку, не отримує субвенцій, а утримується тільки із виплат учениць (Archiwum, 6591: 14).

Натомість зростає заборгованість перед закладом забезпечення інтелектуальних працівників: 19.11.1931 – 2 296 зл. 48 гр.; 14.05.1932 – 6 871 зл. 19 гр.; 30.11.1933 – 8 237 зл. 8 гр. (Archiwum, 6591: 15).

15.03.1934 сестри василіянки із Дрогобича зверталися до закладу забезпечення інтелектуальних працівників у Львові: 1. про поділ боргу на частини для виплати впродовж трьох років; 2. про зменшення річного відсотку стягнень до 6%; 3. про скасування відсотків на борг; 4. про зменшення частини боргу відповідно до прохання (Archiwum, 6591: 16).

У відповідь Міністерство суспільного забезпечення погодилося розписати борг монастиря на три роки із щомісячною виплатою по 250 зл. Однак не погодилося зменшити внесків за вчителів, які працюють у семінарії при монастирі. Ця сума становить 565 зл. 40 гр. щомісячно від усієї кількості педагогічних працівників. Відповідно, ця сума не могла бути поділена на частини. Ці внески потрібно було сплачувати до Львова (Archiwum, 6591: 17).

На 23.05.1936 заборгованість зросла до 7 160 зл. 96 гр. Василіянки зверталися до Греко-католицької єпископської курії у Перемишлі про надання коштів у позику для покриття боргу. Однак Курія має обмежені фонди і не може покрити боргу семінарії. За надмірної ощадливості єпархіальна Курія у Перемишлі могла б від сили надати 3 000 зл. в облігаціях народної позики. Курія просила міністерство решту боргу списати, оскільки не має матеріального забезпечення для його повної виплати (Archiwum, 6591: 24).

Відділ суспільного забезпечення у Львові погодився прийняти сплату боргу на суму 3 000 зл. в облігаціях народної позики. Однак відмовився списати залишки боргу сестрам василіянкам із Дрогобича, посилаючись на відсутність правових підстав (Archiwum, 6591: 28).

10 жовтня 1936 р. сестри василіянки звернулися до центрального відділення Міністерства суспільного забезпечення у Варшаві, що відповідало за отримання пенсійних внесків від учителів семінарії, про прийняття часткового покриття боргу сестрами василіянками із Дрогобича у сумі 3 000 зл. через Єпископську курію із Перемишля та списання залишку боргу (Archiwum, 6591: 50).

Настоятелька мати Йосафата Татух 28.03.1936 відправила лист до перемишльського владики з повідомленням, що Міністерство суспільного забезпечення погодилося взяти облігації з народної позики для покриття частини боргу на суму 3 000 зл. учительської семінарії у Дрогобичі за курсом 96 зл. за 100 зл. та прохала збільшити кількість купонів облігацій (Archiwum, 6591: 55).

У 1936 р. відправлено лист до генерального комісара «Народної позики» у Варшаві з повідомленням, що сестри василіянки до 1929 р. вчасно сплачували внески за вчителів семінарії до закладу суспільного забезпечення. Із 1930 р. через загальну господарську кризу, яку зумовила несплата коштів ученицями семінарії, утворилася заборгованість перед закладом суспільного забезпечення, яка станом на 31.05.1935 становила 7 160 зл. 96 гр., а в 1936 р. зросла до 8 500 зл. Перемишльська греко-католицька курія погодилася покрити частину боргу і зверталася до генерального комісара про переведення її облігацій на користь сестер василіянок у Дрогобичі. Приватна жіноча вчительська семінарія проводила навчання відповідно до державних шкільних планів та займалася релігійно-громадянським вихованням молоді (Archiwum, 6591: 59).

Сиротинець. Товариство «Єпархіальна Поміч» як фундатор обителі сестер василіянок у Дрогобичі активно займалося опікою над дітьми-сиро-

тами. Товариство ставило перед монахинями вимогу у провадженні сиротинця при монастирі та допомагало матеріально. Зокрема, у 1929–1930 рр. «Єпархіальна Поміч» надала грошову допомогу в розмірі 200 зл. Водночас цього ж навчального року адміністрація обителі витратила 250 зл. на придбання шкільного приладдя та вбрання для сиріт. Окрім того, сестри василянки витрачали кошти на лікування сиріт, купуючи для них відповідні лікарства. Цього ж року витрачено 270 зл. на дрібні видатки і лікарства. Та й загалом сестри утримували при монастирі свого власного лікаря, який обслуговував не тільки монахинь, а й дітей-сиріт та учениць освітніх закладів обителі. У 1930 р. адміністрація монастиря виплатила 110 зл. доктору Райтеру за лікарські послуги. Окрім цього, ігуменя обителі щорічно робила фінансові внески по 100 зл. до каси хворих, що було тогочасною медичною страховкою для насельниць монастиря (Archiwum, 6591: 19).

Фінансові звіти за 1920–1930 рр. вказують на використання прибутків обителі на потреби дітей-сиріт, які проживали при монастирі. Після досягнення відповідного віку сироти залучалися до народної школи, яка діяла при обителі. Найбільш здібні з них продовжували навчання у приватній жіночій учительській семінарії сестер василянок у Дрогобичі. Інші направлялися до фахових шкіл, де, здобувши робітничу професію, працевлаштовувалися до різних підприємств Дрогобицької округи.

До нашого часу збереглися фрагментарні відомості про чисельність дітей у сиротинці сестер василянок. Зокрема, 1930/1931 н. р. у сиротинці мешкало дев'ять дітей різного віку: Герль Олена (IV клас), Радзивіл Олена (IV клас), Радзивіл Анна (II клас), Осьман Анастазія (III клас), Осипа Панич (VI клас), Бердівська Анна (до кравчині), Присяжна Анна, Филипа Гук, Анна Гук (не означені) (Archiwum, 6591: 13).

Інститут для дівчат. Цей заклад виконував виховну функцію. Із відкриттям шкіл для дівчат із сільської місцевості при монастирях одночасно утворювали інтернати, у яких сестри забезпечу-

вали своїх учениць місцем проживання. Інтернати переростали в закриті жіночі середні навчальні заклади – інститути (Турків, 2019: 354).

Діяльність інституту була спрямована переважно на потреби дівчат, які навчалися у приватній жіночій учительській семінарії сестер василянок. Проте кількість місць для проживання в інституті була обмежена (20 платних і кілька безплатних), оскільки сестри василянки не володіли достатньою кількістю фінансів, щоб забезпечити всіх учениць житлом. Відповідно, частина з них шукала помешкання серед приватних будинків дрогобицького міщанства.

У 1930/1931 н. р. в інституті (інтернаті) сестер василянок проживало тільки десять учениць: Антоняк Богдана, Зятик Оксана (II клас), Іванчук Ольга (II клас), Яворська Павліна (V клас), Лучечко Марія (I клас), Личківська Владислава (I клас), Луцик Ольга (I клас), Левицька Любов (V клас), Лейбич Теодозія, Ісик Надія. Усі вони сплачували щомісячну плату за утримання в інституті, яка коливалася від 60 до 90 зл. (Archiwum, 6591: 13).

Висновки. Упродовж 1920–1939 рр. сестри василянки в Дрогобичі розгорнули активну виховну та освітню діяльність. Завдяки проведенню реформи жіночої гілки василянського чернецтва (кінець XIX – початок XX ст.) було сформовано нове покоління черниць, які своєю відданою працею служили для потреб збереження та розвитку української культури й освіти. Українські приватні навчальні заклади сестер василянок у Дрогобичі охоплювали різні ділянки тогочасної освітньої системи: народну школу та учительську семінарію. Християнське виховання молоді провадилося у сиротинці (захисті) та інституті (конвікті) для дівчат. Завдяки поєднанню навчання та виховання формувалася особистість (інтелектуальна жінка), яка була здатна реагувати на виклики часу: збереження української мови, літератури та історії у приватних народних школах. Завдяки набутим ремісничим навичкам (кравецтва, крою, вишивання) дівчата-сироти у подальшому своєму дорослому житті могли самостійно заробляти на власне утримання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Витвицька М. Історично-правовий аспект реформування василянських жіночих монастирів у Галицькій митрополії на межі XIX–XX століть. *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*. 2017. Ч. 9. С. 7–29.
2. Добрянський Б. З історії дрогобицької української жіночої учительської семінарії сестер василянок. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 1995. Вип. I. С. 78–82.
3. Схиматизм всего клира руско-католического Епархій соединених Перемиской, Самборской и Сяноцкой на Рок от Рожд. Хр. 1924. Перемышль, 1924. С. 90–91.
4. Турків С. Освітня і виховна діяльність сестер-василянок у Східній Галичині наприкінці XIX – 30-х роках XX ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2019. Вип. XXI. С. 349–358.
5. Цьорох С. Погляд на історію та виховну діяльність монахинь-василянок. Друге видання. Рим, 1964. С. 181–185.

6. Archiwum Państwowy w Przemyślu. Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu. Sygn. 6591. S. 1–83.
7. Blazejowskyj D. Historical sematism of the eparchy of Peremysl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939). Lviv : Kamenyar, 1995. S. 620.

REFERENCES

1. Vytvytska M. Istorychno-pravovyi aspekt reformuvannia vasyliianskykh zhinochykh monastyriv u Halytskii mytropolii na mezhi XIX–XX stolit [Historical and Legal Aspects of the Reform of the Basilian Nuns in the Galician Metropolitanate in Late 19-th – Early 20-th centuries]. *Acta studiosa: Bohoslovskyi naukovyi zbirnyk*. 2017. Ch. 9. S. 7–29. [in Ukrainian].
2. Dobrianskyi B. Z istorii drohobytskoi ukrainskoi zhinochoi uchytselskoi seminarii sester vasyliianok [From the history of Drohobych Ukrainian women's teacher's seminary of the Basilian sisters]. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk*. 1995. Vyp. I. pp. 78–82. [in Ukrainian].
3. Skhymatyzm vseho klyra rusko-katolycheskoho Eparkhii soedynenykh Peremyskoi, Samborskoi y Sianotskoi na Rok ot Rozhd. Khr. 1924 [Schematism of the entire clergy of the Russian-Catholic Diocese united by Peremyshl, Sambir and Sianok on the Rock from Birth. Chr. 1924]. Peremyshl, 1924. pp. 90–91. [in Ukrainian].
4. Turkiv S. Osvitnia i vykhovna diialnist sester-vasylianok u Skhidnii Halychyni naprykintsi XIX – 30-kh rr. XX st. [Educational and activities of the Basilian sisters in Galicia in the late XIX – the 30-s of the XX centuries] *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk*. 2019. Vyp. XXI. S. 349–358. [in Ukrainian].
5. Tsorokh S. Pohliad na istoriiu ta vykhovnu diialnist monakhyn vasyliianok [A look at the history and educational activity of Basilian Nuns]. Druhe vydannia. Rym. 1964. pp. 181–185. [in Ukrainian].
6. Archiwum Państwowy w Przemyślu. Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu. Sygn. 6591. S. 1–83. [in Polish].
7. Blazejowskyj D. Historical sematism of the eparchy of Peremysl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939). Lviv : Kamenyar, 1995. S. 620. [in English].